

ATEST

II

IRODALMI, KÉPZŐMŰVÉ-
SZETI ÉS TÁRSADALMI
FOLYÓIRAT
SZERKESZTI: KANÁK LAJOS

ÁRA 50 FILLÉR

Viszontelárusítók részére
telefon: 110-17.

Internacionális szám 1916. augusztus 1.

Tartalom:

- Kassák Lajos: Jelzés a világba.
Libero Altomare: A házak beszélnek (vers)
Komját Aladár fordításában.
Kandinsky: Fagott. Szines Pál fordításában.
Ludwig Rubiner: Az égi fény (vers)
Hajdu Henrik fordításában.
N. Kulbin: A vita (rajz).
Arcübasev: Isten (novella)
Gárdos Mihály fordításában.
Iván Mestrovic: Pietas (rajz).
Ismeretlen szerző: Lárva (rajz).
Emil Verhaeren: A fuvaros (vers)
György Mátyás fordításában.
Georges Duhamel: Búzadal (vers)
Franyó Zoltán fordításában.
Paul Fort: Tavasz-király bolondja (vers)
Kállay Miklós fordításában.
Bernard Shaw: Impresszionizmus
Cserna Andor fordításában.

Előfizetési díj:

egész évre 8 kor.
félévre 4 kor.
negyedévre 2 kor.

Felelősszerkesztő és kiadó: KASSÁK LAJOS.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapesti, V. Sziget-utca 16. I. 14.

zère

20

20

JELZÉS A VILÁGBA

Néhány pesti legények vagyunk, akik nem hiszünk csodákban és nem hiszünk a háboru kozmikusságában sem, tudjuk az eszünket s most nyitott szemmel elkiáltjuk a hangunkat Keletre, Nyugatra, Északra, Délre, ahol emberek laknak, akiknek vörös köszöntésüket idehallottuk.

Vannak földek, ahol még a mai vérőrület sem tudta előbbre lökni a gondolatok kerekét, mintha örökre minden magába roskadt volna ezeken a földeken — sorsosuk a földünk. Ezen a földön senki sem érzi magát, a szomszédját, az emberességét, vérmes, fiatal seregek marakodnak idegen tájakon, minden lépésüknél a biztos halál harap ki közülök ezret, de ők csak sodródnak előbbre-előbbre, kábult objektumok, hogy akár a dicséretekbe is belehalhatnának. Valahol kint, mindenütt az életünket csapolják s itthon alszik, vagy bujkál, vagy lop, csal, uzsoráskodik a maradék. És mégis, minden rendben van, uristen! A szélrózsa minden irányában meggyulladtak már a kis vörös lámpák a találkozóra és nekünk nem világítanak utat Rollandok, Hall Caineek és Liebknechtek, de van irónk, aki hadi ékitményt kapott, van festőnk, aki „vörös ördögöket“ attackiroztat a vásznára és van politikusunk, aki marhákat sóz, paprikáz a hon boldogítására. Két esztendeje táncoljuk a táncunk, másutt azóta kormányok buktak, börtönbe dugottak szentté apostolodtak, vér folyt a vér ellen, hogy elhegessze a bitangló vért s mi csak a magunk fogyasztását tudtuk produkálni eddig. De jaj, nehezül már a fej és szakadnak az inak. Hisszük, hogy kívülünk, ma már nálunk is vannak, akiknek szájukra kívánkozik elkevert sorsuk s lapunk sovány huszonnégy oldalán ezek elé öleljük most össze sorsunkkal megvert sorsosainkat, akik szintén emberek, ártatlanok és kulturáltak.

A *Tett* internacionális számát ezzel a hitünkkel adjuk át barátainknak.

Nemcsak abszolút értékű művészetet hozunk, hanem fájó elevenségünket is jelezni akarjuk az ájuló magyar ugarról.

Kassák Lajos

A HÁZAK BESZÉLNEK . . .

(Olasz)

LIBERO ALTOMARE

— Mi megfeszített álmok vagyunk mind,
a földbe verten
téres gyökerekkel.

Leszögezett az emberek buta lustasága,
akik eltemetkezni szeretnek,
élőn, törékeny falaink közé,
s az alkóvok puhító levegőjében
megölnek minden merőséget kelletlen bolhaként.

— Aranyon vásárolnak
mint a ringyót,
hónapszámra tartanak minket féltékeny gazdáink,
fösvény önkéntes rabjaink.

Földíszítenek, szeretnek,
kedvükre kiföstenek minket;
bölcsőjük vagyunk, istállójuk
és jászoluk: csak
holtuk után hagynak el, nehéz szívvel.

Csukott üvegházak vagyunk,
puhító aquariumok,
amikben vérszegény medúzák
és angolkóros növények fuldokolnak,
míg a tunyaság s a fényüzés
uzsorás vigyázattal ékesíti
a titkos falakat,
a szeretet pókhálóival.

— Ó emberek! a szabadot nekünk!
Romboljatok már végre le, a földig!
S amire lettetek,

tengert, hegyet, levegőt fussatok!
 Légi szállás kell néktek,
 nomád házak és állhatatlanok,
 miként a vágyak, amik bátorítanak!
 Sokatmerő szelek, kik szembenevetik
 vén teknősbékáját az órarendnek.

Repülő pagodák, fém-villanások
 majd elrabolják
 a Nap sárga elektromos kincseit.

A végzet, így akarja emberek:
 a régi kormos út
 tüzes motorba lelkendezzen át;
 a csepegő eresz
 irígyeli a fecske-szárnyakat.

— Milyen unalmas, állni mozdulatlan,
 míg körülöttünk minden örömbe hördül:
 egy nagy fantasztikus
 ördög-kerék az Élet
 s mi izzó, merev küllői vagyunk.

— Milyen unalmas, állni mozdulatlan
 és lassan elrohadni
 az idő mocskos ujjai alatt,
 láz nélkül, ami melegítené
 meszes és göthös csontjainkat.
 Csak egy-egy földrengés ad lelket olykor,
 csak tűz láttán részegszünk deliriummal...
 S eltűnni lihegünk a lángok udvarában.

Kamját Aladár

FAGOTT

(Német)

KADINSKY

Nagyon nagy házak hirtelen omlottak össze. Kicsiny házak nyugodtan állva maradtak.

Kövér, kemény, tojásalaku, narancsszin-felhő függött hirtelen a város felett. Mintha a magasra nyúlt városház tornyának csúcsos csúcsán függött volna és ibolyaszín kisugárzása volt.

Száraz, puszta fa nyújtotta a mély égbe reszkető, rezzenő ágait. Egészében fekete volt, mint fehér papirba nyitott lyuk. Négy kis levele sokáig reszketett. Ámbár szélcsend volt.

De ha vihar jött és sok vastagfalu épület dőlt a földnek, a vékony ágak mozdulatlanok maradtak. A kicsiny levelek megmerevedtek: akárcsak vasból öntötték volna őket.

Nyilegyenes vonalban repült át a város fölött varjak csoportja.

És egyszerre újra minden csendes lett. A narancsszin felhő eltűnt. Az ég metszőn kék volt. A város sirnivalón sárga.

És ebben a csendben csak egy hang hallatszott: patkódobogás.

Akkor tudta már mindenki, hogy a teljesen üres utakon át egyedül vándorol egy fehér ló. Sokáig hangzott a patazaj, sokáig, nagyon sokáig. És ezért volt, hogy pontosan soha senki se tudta, mikor halt el. Ki tudja, mikor áll be a csend?

És egy fagottnak terülő, hosszúra nyújtott, kissé kifejezéstelen, részvétlen, hosszú, az űrben hosszan mély hangon bolyongó hangja körül minden lassan, lassan zöld színbe rakódott. Először piszkos és sötét volt a zöld szín. Aztán mind világosabb, hidegebb, vadabb, még világosabb, még hidegebb, még vadabb lett.

Az épületek a magasba nyúltak és elkarcsúsodtak. Mind egy pont felé, jobbra hajlott, talán arra felé, amerre a reggel van.

Úgy érzett, mintha mindez a reggel felé való vágyakozás volna. És még világosabb, még hidegebb, még vadabb színt kapott az ég, a házak, az aszfalt, az emberek, akik rajta jártak. Folyton jártak, szakadatlanúl, lassan, mindig maguk elé nézve, mindig egyedül.

Mindehhez mérten a puszta fa most magasan nagy, lombos koronát hajtott.

Tömör hurkaszerű, felfelé csóvázott alakja volt. És a korona egymaga oly szűrő sárga színt mutatott, hogy egyetlen szív sem bírta volna el.

Jó, hogy az alantjáró emberek egyike sem látta a koronát.

Csak a fagott igyekezett ezt a színt jelezni. Magasabban, mindig magasabban szólt, megfeszített hangja rikitó és nazális lett.

Milyen jó, hogy a fagott ezt a hangot el nem érhette.

Szines Pál

AZ ÉGI FÉNY

(Német)

LUDWIG RUBINER

Százezer árva barátom él a Föld kerekén egyedül,
sötét szobákban ülve.

De ismerem őket s friss szókat ígézek e százezer
fülbe.

Mily kicsik voltunk, hogy a Föld hegyes, borús
képét szemünkbe vájta!

Fényt hajszoltunk s fúlva loholtunk sok-sok távoli
tájra.

S rest, buja szívünk leghamarabb a Földet
feledte el.

De a Föld kiabált. Mi süketek voltunk. S földörgött
rá a jel.

Ó barátaim, amit én mondok ki, nem érdekes, nem is új.
S mind tudjátok, ámde szemérmes síp ilyet sose fúj.
Vastag máz takarta e mondatokat. Most hangot
adok nekik. Idézem őket.

Mert az Isten nekünk teremtette a Földet.

Az ő hangja lihegett a tűzhányóból, mely a Déli-
tengerben levegőbe röpült.

Krakatao, a kis vulkán-sziget mélyéből zuhogott ki
az Úr tüzes lehelete.

Robbanás. Az Óceán harminc évre felejthetetlenül
sistergett át a Földön.

Ezért volt oly beteg s hosszú a század.

De a Csendes-óceánból Krakatao tűzszele szívünkbe
lángolt.

Hajdu Henrik

N. KUBLIN: A vita.

ISTEN

(Orosz)

ARCÜBASEV

Erős és rossz cigaretták kék füstszalagjai lengtek a szobában; a tea folyton sárgább és sárgább lett, végül is hideg vízzé vált, amelyben feláz-
tatott citromszeletek usztak és Kozura még mindig nem volt ott.

Szergej Siznjakov, a szélesvállu, testes szobaur, alsógimnázista, szidta, mint a bokrot, hogy Puskarev, a halványarcu, babatiszta felsógimnázista belé is pirult.

»Tudja az ördög! Egészen biztos, hogy semmiféle terve nincsen, csak hősködni akar újra, és most nem tudja, hogyan huzza ki magát.»

De ebben a pillanatban kinyílt az ajtó; négy csontos ujj kapott az ajtófélfá felé és a sötét előszobában látható lett Kozura szeminarista hosszú, ügyetlen alakja, amint a sárcipőit vetette le.

»Ember, hol maradtál megint olyan sokáig? Már egy órája várva várunk. . . . No, gyerünk, gyerünk!» kiáltották mind az öten.

Kozura nem felelt, letette a sárcipőit, felakasztotta a kabátját, és a szobába lépett: hosszú volt és halavány, mint a halál.

»No, olvasni fogsz?« — kérdezte Albov.

Kozura holt, merev tekintettel nézett szét és tompán felelt:

»Hiszen azért jöttem.«

„Na, akkor hát rajta . . . gyerünk már!“

Kozura az asztalhoz lépett, leült, a zsebéből papirost szedett elő, és átfutotta nehéz, tehetetlen nézéssel hallgatóit.

A négy gimnazista és Bolsakov, a kadét, közelebb huzódtak; némelyik még a cigarettáját is eloltotta.

„Halljátok hát“ — szólalt meg Kozura tompa, fáradt hangon. — „Ma Istenről akarnék veletek beszélni,“

„Halljuk“ — mondotta Siznjakov és kegyesen intett a kezével.

„Minden emberben felmerül előbb, vagy utóbb, elkerülhetetlen bizonyossággal a kérdés, mi lesz véle a halála után. Az ember él, szenved és küzd, aztán meghal, és megszűnik minden megerőltetés, minden kín, mintha sohsem is létezett volna . . . Ez rettenetes és ha az emberek lát-
szólag nem igen gondolnak erre és más a gondjuk, ez onnan van, — hogy a tyuk, amelyet leölésre kárhoztattak és már a lábánál fognak, természetesen csak a vértolulás okozta fájdalomra gondol, és nem gondol a halálra, amelyet meg sem ért . . . Ühü, ühü!“

Kozura köhögött és haragosan szólt.

„Ti állatok, már megint telefüstöltétek az egész bódét. Még lélegzeni sem lehet.“

„Kinyitom a csapóablakot,“ — vélte Puskarev.

„Nem kell“ — felelte bosszusan Kozura.

„Tehát . . . egészen érthetetlennek látszik az, hogy az emberi ész végleg eltűnik; érthetetlennek, hogy a lény, amely beszélt, szenvedett, egész környezetét megértette és oly sokat magába vett, véglegesen megsemmisüljön, akár egy szétrombolt masina. A halálfélelem pedig, amely elől senki meg nem menekülhet, az emberektől és a világtól való kínos elválás olyanjira tűrhetetlen, hogy egészen természetesnek és szükségesnek látszik a halál utáni életről szóló tan. És az a gondolat, hogy a halállal minden nem szűnik meg, hogy tovább folytathatjuk életünket halálunk után, hallhatjuk és láthatjuk azt, ami utánunk történik, oly öröms és vigasztaló, hogy néha készek vagyunk elnézni a tarthatatlanságát, amely a kitaláltság bélyegét viseli, csak hogy a halál utáni életünket hihessük . . . És így cselekedtek az emberek évszázadokon át . . . Nem akarom elősorolni nektek a halál utáni életről szóló vallási tanokat, csak ki akarom belőlük emelni azt, ami kétségkívül a fegfontosabb bennük, — amely nélkül ilyen hit meg nem áll: — tudniillik istent.“

Puskarev félénken sandított Kozurovra és elpirult.

„Mi az: isten? Ez az a kérdés, amellyel az emberek öntudatuk kezdete óta, mind a mai napig kinlódnak. Bizonyos az, hogy a kérdés egyik ténye isten létezésére vonatkozik, míg a másik tény arra, hogy isten mindennek alapoka, ami pedig isten létezésének fogalmából következik.“

„Mert kell, hogy a hatalom, amely a világot a semmiségből létrehozta, létezzék, akármilyen természetű, aztán meg azért, mert ha isten nem volna minden dolognak alapoka, akkor a létezése vagy a hatalmának léte nem volna döntő jelenlőségű; még mindig egy még magasabb hatalom állana felette, mely őt alkotta.“

„Igen . . . ez érthető“ — mondta Sznjakov lassan.

„Igen . . . szóval a kérdés istenre vonatkozólag, mint minden dolognak alapoka, teljesen világos. A mi kínos kérdésünknel azonban a halál utáni életnél istennek létezése még nem játszik szerepet. Ha életünk a halál után nem volna más, mint egyéniségünk egybeolvadása az őszanyaggal, ami más szóval azt jelenti, hogy egyéniségünk megszűnik, akkor ez már maga a halál volna. Mert ha öntudatunk és gondolkozásunk megszűnik, akkor nem marad hátra semmi sem . . . De öntudat és gondolkozás csak egyetlenegy feltétel mellett maradhat meg, tudniillik, ha feltesszük, hogy isten öntudatos hatalom. Ebben az esetben ugyanis elképzelhetjük, hogy gondolkozásunk azon készülék elvesztése után, amelynek működését köszönhetette, akárcsak az elektromosság a dinamógépnek, vagyis agyunk és egész testünk elvesztése után, képes leoldottan egymagában tovább folytatni létezését, akárcsak istennek öntudatos szelleme. Ez azt jelenti, hogy istenre vonatkozó kérdésünknel minden attól függ, hogyan határozhatjuk meg istennek lényét, tudatos, öntudatlan vagy más szóval elemi hatalmúnak.“

„És ezt te megállapítottad?“ — kérdezte gúnyosan Sznjakov.

„Igen“ — felelte Kozura és feléje fordította sápadt arcát, amelytől Sznjakov elvesztette nyugalmát.

„Istennek a lényét nem határozhatjuk meg, mert isten láthatatlan, halhatatlan és érezhetetlen. Azok a mértékek, amelyeket az emberek reávonatkoztatnak, nem illenek egy láthatatlan lényre. Az emberek — valószínűnek látszik — azon igyekeztek, hogy fölfedezzék a lényében a módot, amelylyel megláthatják őt és így keletkezett a titokzatos negyedik dimenzió fogalma. És ezt így képzelhetitek el: eddig három dimenziót ismerünk: hosszúságot, magasságot és szélességet, mindebben a három dimenzióban azonban nincsen benne minden, ami az embernek kell, nem határozzák meg azt, ami látszólagos, amit azonban még sem lehet a hosszúság, szélesség avagy magasság fogalmával kifejezni. Mondom például azt, hogy istennek sajátosságai közé kell tartozni az örökkévalóságnak és végtelenségnek, amint hozzá tartozik a láthatatlanság. E felől körülbelül így gondolkodtak: képzelünk egy olyan lényt, amelynek csupán csak két dimenziója van és feltesszük, hogy ez a lény a víz felületén él. Ennek a lénynek a világon minden olyan, mintha sík területen feküdne és az emberből, aki térdéig a vízben állana, okvetlenül két sík felületet látna, az emberek lábának keresztmetszetéhez hasonlóan. Ha ez az ember aztán kihúzná a lábát a vízből és a partra menne, tagadhatatlanul eltűnne a két dimenziós lény látóköréből, mert a síkból a két másik dimenzió részére elérhetetlen magasságba tért. Ennek következtében mi sem volt könnyebb, minthogy bele nyugodtunk olyan lény létezésébe, aki négy dimenzió felett rendelkezik és aki az emberek előtt abban a bizonyos negyedik szférában láthatatlanná válik. Értitek?“

„Nagyszerű“ — mondta elragadtatva Bolsakov.

Az általános érdeklődés megnehezítette a lélegzést.

„Felfedeztem legelőször is, hogy ez a nézet helytelen.“ — mondotta ünnepélyesen Kozura. „Halljátok . . . ez a három mérték, vagy dimenzió tisztára mértani. Feltételezik a tere, de egyáltalában nem a testet. Pedig az egész világ, ugye, testekkel telt, nem pedig térrel, és teljesen lehetetlen egy abszolút teret magunk elé képzelni. Ebből a körülményből kifolyólag megértettem, hogy a negyedik dimenzióknak olyannak kell lenni, amely valamilyen lényt a pusztá elképzelés országából a létezés országába emel és látható, érezhető és észlelhető tárgygyá tesz. Ez a negyedik dimenzió pedig a súly, a nehézség.“

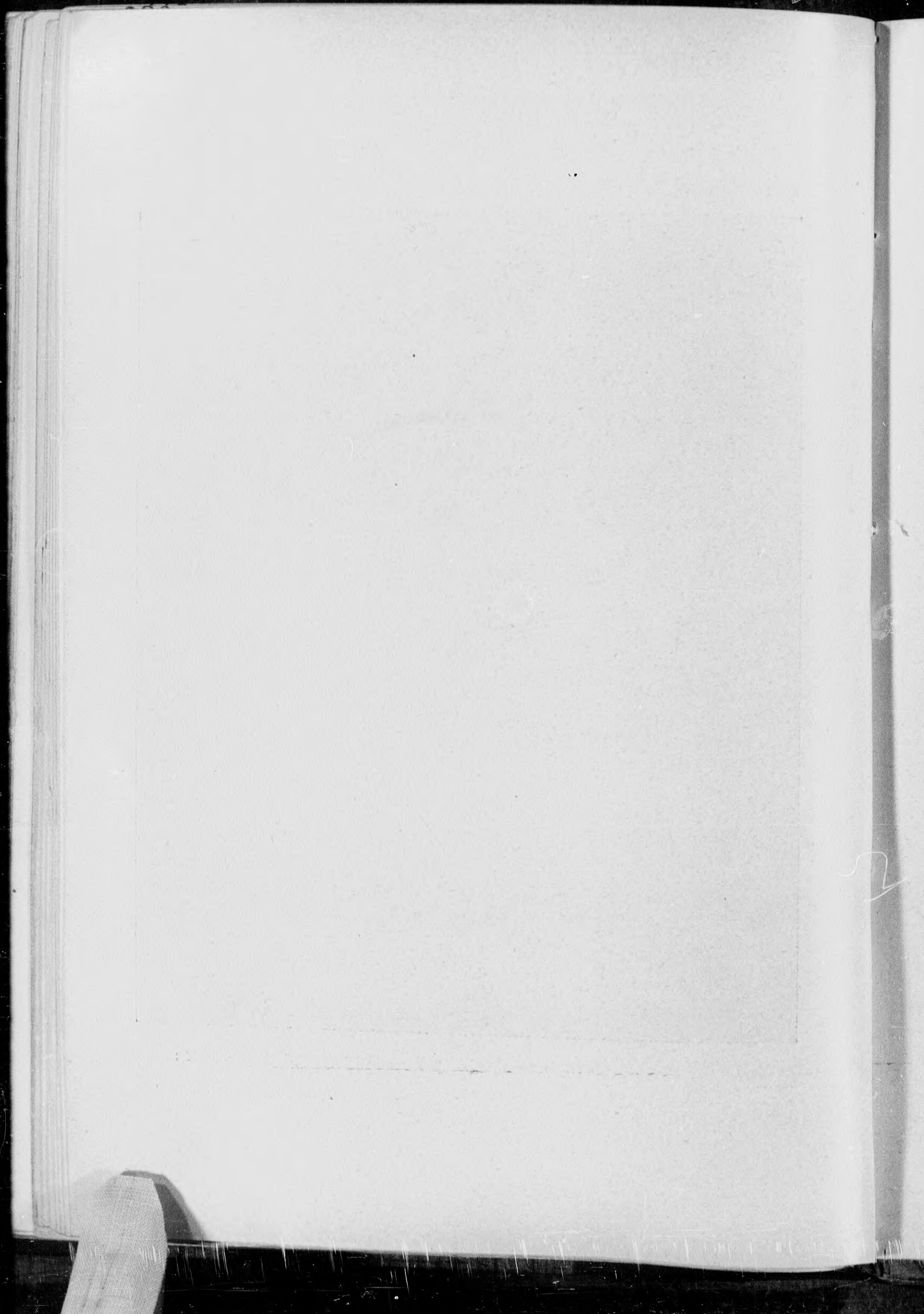
„Itt van a kutya eltemetve“ — kiáltotta Sznjakov.

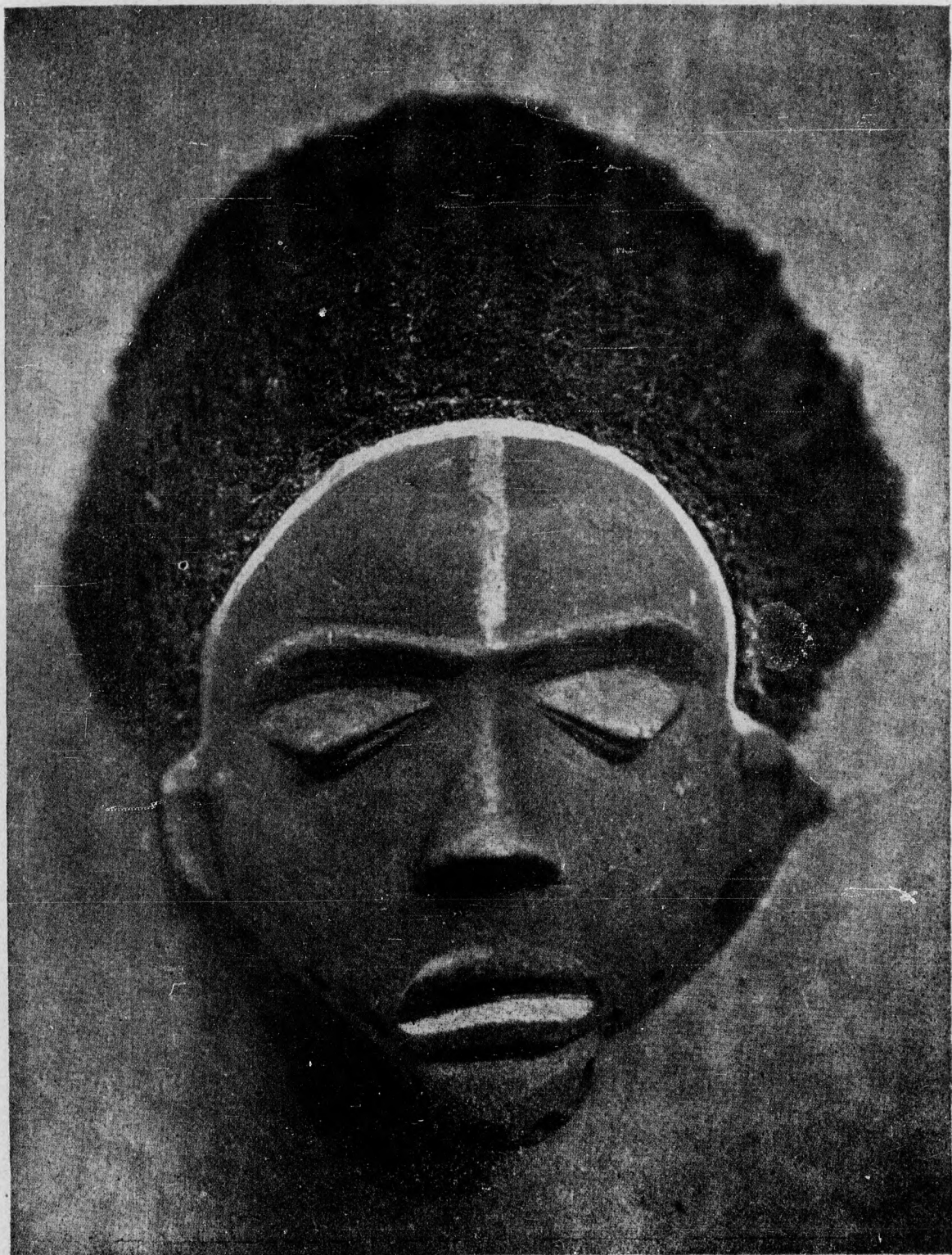
„Kibökte“.

„Hallgass, te marha“ — mondta Kozura bosszusan. Igenis kiböktém. Felfedeztem azt, ami itt volt, mindenkinek az orra előtt, ami azonban tévesen csak más oldalra volt elhelyezve. Amerika is ott volt mindenkinek az orra előtt, de mégis csak Kolumbus fedezte fel.“

MESTROVIC IVÁN: Pietas

Ismeretlen szerzőtől.

„Szóval Kolumbus vagy“, röhögött Sizinjakov.

„Te meg ökör vagy! Ugyanis azt találtam, és kérdeztem: Minek van csak egyetlen dimenziója? . . . például az időnek . . . Az időnek csupán hosszúsága van, más semmije. Minek van két dimenziója? . . . például a hangnak . . . Magassága és hosszúsága van, vagyis lehetősége, hogy két irányban változzék. Igen. No most figyeljétek meg, hogy a hang fogalma viszonyítva az idő fogalmához máris könnyebben képzelhető el, és azt is mondhatjuk, testibb. Amíg az idő fogalma testet nem kíván meg, a hang fogalma okvetlen követeli azt. Ha tehát a dimenziók, vagy mértékek számát növeljük, nem távolodunk el a testiség fogalmától, sőt, közeledünk hozzá. Igenis. Vizsgáljuk csak a harmadik dimenzió lényegét és keressük, hogy ezt a dimenziót is felfoghatjuk-e úgy, mint közeledést a testiséghez. Vegyük csak a fényt meg a hőt. Mindkettőnek három dimenziója van: hosszúsága, magassága és szélessége“.

„Miket beszélsz össze?“ kiáltotta felháborodva Sizinjakov.

„Várj csak. Hogyan mérhetnők a fényt? Ennek egyetlen lehetősége az, hogy bezárjuk olyan mértékbe, amelynek három dimenziója, hosszúsága, magassága és szélessége van. Tegyük fel, ebben a szobában egy lámpa ég; a szobán kívül fény nincsen. Ott sötétség honol. Ebben az esetben a szoba falai által elzárt fény valóságos kockát alkot, amelynek terjedelme a szoba falai által van meghatározva“.

„Fölösleges arról beszélnünk, hogy a fény és a hő atomok mozgásának az eredménye és meghatározhatjuk azt, hogy a három dimenziós lény a megtestesülés fogalmát már jóval közelebb hozza hozzánk. Ezen az alapon tűnik fel a negyedik dimenzió szüksége éppen ebben az irányban és a következő lépéssel nélkülözhetetlenül tűnik fel a testiség vagy a súly megjelölése, ami alapjában véve egy és ugyanaz . . . A test a láthatóság, érezhetőség és észlelhetőség definitív formája, bizonyos tehát, hogy ennél messzebbre mennünk nem lehet. Ötödik dimenzió nem lehet, következésképpen a látható világ után ebben az irányban nem létezik — semmisem“.

Ez a szó „semmisem“, valamint Kozura holt tekintete és mind a gondolat, amely reájuk zúdult, nyomottá tette a társaság hangulatát. Most már komolyan kívánták, hogy Kozura ne hagyja el beszédét, hanem valahogyan, valamilyen eredményre jusson.

„Amikor ezt megértettem, — folytatta Kozura, — tisztában voltam azzal, hogy abban az esetben, ha istent láthatatlan, érezhetetlen, halhatatlan és észlelhetetlen lénynek akarjuk meghatározni, minden dimenziótól el kell tekintenünk, vagyis a megtestesülés felé vivő úttal éppen ellenkező irányba kell mennünk, nem pedig a negyedik dimenzió felé vivő, vagy a negyedik dimenziót célzó úton“.

„Megértettem azt, hogy istennek nincsen kiterjedése és éppen ezért láthatatlan, örökkévaló és végtelen.“

A hangulat mind nehezebb lett. Az arcok haloványak voltak, a szemek lázasan fénylettek, mialatt Kozura hangja mindig tompábban és tompábban szólt.

„Isten: az erő; de erő magában nincsen, mert erő mozgást teremt, és mozgás anyagot. Világos lett tehát előttem, hogy isten csakis elemi módon alkothat, és a világ megalkotása nem akaraterő műve, hanem a szükségé. Amikor ezt beláttam“, — Kozura felállt, sovány halott arcában ijedtség ült meg, — „megijedtem . . .“

Mindegyikük erein jéghideg futott át; Kozura felé fordultak és tetőtől talpig végignézték rajta.

Puskarev, a hívő és istenfélő fehér ifjú falsápadt lett, csak a testes Sijnjakov nevetett kényszerülten.

„Üldözött gondolkozásom ide-oda járt és kiutat keresett ebből a labirintusból. Akkor egy eszmém villant fel hirtelen . . .“

Puskarev felállt; egész teste reszketett; közel volt az ájuláshoz.

„Nos jó, tudom, hogy nem akarat műve volt, de hogy is állunk az öntudattal? Ha öntudat létezik, akkor minden lény öntudatos és akkor az emberi szellem eltünése lehetetlen, sőt érthetetlen és buta dolog. Istenem, gondoltam magamban, az én öntudatomnak, az én gondolkozásomnak sincsen kiterjedése és mégis létezik, miért ne létezhetne hát bennem is általuk a legnagyobb erő?“

„Micsoda?“ — kérdezte lassan Puskarev, miközben egészen Kozura arcához hajolt.

Mindenki nehezen lélegzett.

„Micsoda? . . . Eszembe jutott hirtelen, hogy a gondolat nem olyasvalami, ami időn és téren kívül létezik . . . A gondolat is téres dolog; idő, tartam és hosszúság az előfeltétele“.

Kozura testének egész nagyságában kiegyenesedett, halotti, mozdulatlan tekintettel nézett végig rajtuk, majd tompán, de keményen szólt:

„Szóval, ha a gondolat csak az idő és cél keretén belül, isten ellenben azonkívül él, úgy gondolkozásunk az ő láthatatlan, halhatatlan és érezhetetlen szférájába nem nyomulhat és miután az ember gondolkozása a halála után ugyancsak ezen szférába tér, természetes, hogy a gondolatunk egyszerűen megsemmisül, minek következtében élet a halál után nem létezik! . . .“

Kozura összezsugorodott és egyben összefoglalta az eredményt.

Mélyen hallgattak mind. Mindannyian letörtnek látszottak és ténglegesen hideget éreztek szívében és nehéz nyomást a fejükben.

Ilyen hangulatban mentek szótlánul kifelé.

Künn téli éjszaka volt. A hold sütött. A jég, miként megfagyott kék por csillogott. Késő volt és a házak úgy álltak, mint holt, nehéz anyag-tömegek, az utca egyik oldalán feketén, az utca másik oldalán fehéren.

A nem égő lámpák üvegei hidegen fénylettek és oszlopjuk éles fekete árnyékot vont a fehér útra. A deres telefonhuzalok fehér szálai felett elérhetetlen magasan hunyorgattak a csillagok.

„Hú, de hideg van!” mondta Bolsakov. Kezét beledugta a kabátja ujjába és Kozurát nézte, aki pedánsan lépegetett elől.

Puskarev felnézett, szemei fényesen csillogtak fehér arcában, a csillagokra nézett és álmódzón mondta: „Valóban, nem . . . egészen világos . . . vak hatalom, semmi egyéb . . .”

Ujra Kozurát nézte várakozón mindenki. Albov gáncsot vetett Bolsakovnak.

„Pofonvágjak!” — kiáltotta Bolsakov, újra Kozurára nézett és így folytatta: „Soha nem is hittem . . .”

„Mit is tesz a hit!” vélte Albov fontoskodva. „Ha létezne egy öntudatos hatalom, — várj csak, te gazember!” — kiáltotta hirtelen fájdalmában, mert egy hólapda zúdult a fülének. Utána eredt Bolsakovnak, aki gyorsan futott az utcán át.

Hangos, fiatalos kiabálás vágott a levegőbe. Puskarev Albovnak vetett gáncsot, mialatt Ivanov hátba lökte őt. Puskarev a földnek dült, a kabátujja tele lett hóval; Bolsakov és Albov ott birkozott az utca közepén s árnyékuk kétségbeesetten hadakozott a kékes havon.

Kozura megállt, megvetően tolta előbbre arcát, kinyitotta a száját; Ivanov e pillanatban lehajolt, egy hólapda repült el a feje fölött s Kozura arcát hirtelen könnyű, fehér hóval ragasztotta le. Kozura nagyot nyögött, majd hirtelen mozogni kezdett és előre tört; valaki neki is gáncsot vetett, azt pofonvágta és már ott hevert az egész társaság az utca közepén, és felettük gondtalan, forró hangok kongtak a levegőben.

A deres telefonhuzalok felett egykedvűen hunyorgattak a csillagok.

Gárdos Mihály

A FUVAROS

(Belga)

EMIL VERHAEREN

Fuvaros, hörpintsed
nagy tempósan
a pinted.

A Lys vizéből készült,
komlóval
meg flamand árpa levével;
hörpintsed
vigan és vitézül,
had' járasd át belsődöt
földed természetével.

Komló és árpa
előbb, hogy a fényért vadul tüzel,
megszivódik talajába
mindenféle jó nedűvel.

Akár te, fuvaros,
ők se láttak más világot,
csak Termonde-ig a sugaras,
atyafias rónaságot;
a te erőd, napod élvezik,
ha idejük elérkezik.
Aztán meg patakvízben füllednek,
s belőlük lassan föl
nagy veres húsfogta testednek
a sör.

Fuvaros, hörpintsed
nagy tempósan
a pinted.

Teremtess elő aztán
víg fenszóval
mégegyet,
hogy megidd a pozsgás ifiasszonnyal,
aki hozza neked
az ajtóba az üveget
felrakva az óntácán.

Mert ő is a földből, a napból,
a levegőből, szélből szítta
ereje hatalmasságát s szép vérét is abból:
Mezők, vetések és tagok folyópántja
gerjedez a pillantásába,
és mint a komló, meg az árpa,
ő is egy flandriai hatalmas palánta.

Fuvaros, hörpintsed
nagy tempósan
a pinted.

György Mátyás

BÚZADAL

(Francia)

GEORGES DUHAMEL

Micsoda ember vagyok, ha a búza
 Száz tövistől bizalmatlan és fekete magját
 itt tartom ujjaim között
 és — noha vágyam akarja —
 nem kényszeríthetem, hogy kalászba szökjön
 és nem lehetek
 a búzaszemnek hizlaló humusza,
 se szél, sem eső, sem érlelő idő.

Ki vagyok, ha azt se láthatom,
 ahogy virágja magasba tör,
 minden más iránt közönnyel.
 Itt akarom tartani kezemben a magot
 és látni, ahogy növekszik,
 de egy buzatömegbe is bele akarom dobni,
 a mi neki csupa megszokás és otthoniasság,
 hadd peregjen a tenyeremben.

Kérdezetlen fogom learatni a vetést;
 legsajátabb kincsem, gazdaságom ez
 és a barátság drága aranya.
 Mégis mikor a búza a fekete fogu
 vaskerekek szíjjaira ugrik,
 akkor majd kinek adjam?
 Kinek adjam a buzát, melyért a marha eped?
 Mik vagytok emberek, kik ujjaitok között
 forgatjátok a búzaszemet, mint kis kavicsot,
 a búzát, melynek legbelsejét nem ismeritek,
 se fajtáját, se földjét, se óhaját
 és nem láthatjátok vele zöldelni az erdőt,
 se hosszú ösvényeket tavakkal, állatokkal,
 süket favágókkal, kik fűgén irtanak . . .

És a fát se, melynek árnyán
 álom szakad reátok!

Franyó Zoltán

TAVASZ-KIRÁLY BOLONDJA

PAUL FORT

(Francia)

Lábaimnál pizskavas s ördögös szentszerek. A füstben felremeg két szőke Szalamandra, kiket félig berejt a hamvadó tűz hantja. S én búsan gyönyvirágbokrétát lengetek.

Rossz csörgősipka: sok fehér csörgője néma. S itt tűzhelyemnél már nem hasonlítok én a Tavasz-király bűvös bolondjához, ki tombol kinn és felém süvölt viharból, szélsikolyból.

Már nem tudok búból kacajt kiváltani Királyom, nincs erőm, mint régi ünnepekben. Phébust, a szunnyadót felrázni volna kedvem. Phébus, szép György lovag nem állt csatára ki.

Hittem varázserőm. S ember vagyok csak, érzem. Nincs többé a Tavasz vak bolondja. Szép király! sirj-rijj, zokogj Uram, megtört a vén bű-báj. A tűz holt s a csaló tégely megette pénzem.

A kortól roskadoz szegény, öreg bolondod, ki még parázst keres a bús üszkők között fél kézzel: egy rubint, amelytől újra lobbot vet minden, s más keze csak rázza, mint bolond ott.

Némúlt csörgőit a kihült tűzhely fölött.

Kállay Miklós

IMPRESSZIONIZMUS

(Angol)

BERNARD SHAW

Abban az időben, mikor főleg festmények bírálásával foglalkoztam, az impresszionista mozgalom létéért küzdött Londonban; szívesen támogattam, mert a felfokozott megfigyelés végeredményét és követőinek erős tudatoságát láttam benne, valóban az volt a rendeltetése, hogy a festményeket megjavítsa, különösen azért, hogy a konvencionális, általában elfogadott, ideális stílus helyébe a természetesen megfigyelő, reális stílust helyezze. Az eredmény teljesen igazolta állásfoglalásom helyességét. Emlékszem, mikor Whistler abból a célból, hogy a közönséget ama kvalitások megfigyelésére kényszerítse, melyeket ő vitt a festészetbe, egy szándékosan nyers vonásokban tartott leányfőt állított ki, mert tudta, hogy abban az esetben, ha az angol nyárspolgár egy nőnek arcképét határozott vonásaiból felismeri, egyszerűen csak azt nézi benne, vajjon csinos-e vagy sem, a képzeletében élő kedves képet revelálja-e vagy sem és elhalad mellette anélkül, hogy a művészi kivitelnek ama kvalitásait, melyek a rajzot értékessé teszik, meglátta volna. A kritikusok részére azonban könnyebb volt kifogásolni az arcnak elmosódottságát, mint szokatlan különködést és tanácsokat adni Whistlernek, akiről úgy irtak, mint Jimmyről, mintsem kitálatni, hogy tulajdonképpen mi is volt a művész szándéka. Több évig tartó erős propagandára volt szükség, amíg az emberek végre természetes dolgoknak fogadták el a festményekben az impresszionizmus által hirdetett elveket úgy, hogy végül a buzgó képtárlátogató, mikor szemtől szembe állt Bouguereau-nak „Leány a búzaföldön“ című képével, nem tudta többé azt természetesnek elfogadni, mert első pillantásra látta, hogy a lány eredetileg műteremben állt, mint a házi ügynökök szokták mondani: „jó északi világításban“ és a búzaföld csupán konvencionális becsapás. Műkedvelőink nevelésének haladása annak tulajdonítható, hogy állandóan olyan képeket állítottak ki, amelyek — mint Whistler kivakart fejű leánya — inkább kézműves mesterségek propagandája volt, mintsem tökéletes művészi alkotások. De abban a pillanatban, amikor Whistler és pártja a kereskedőket és a festőegyesületeket ilyen tanulmányok kiállítására kényszerítették és hozzászoktatták a közönséget, hogy elfogadja, amit kezdetben abszurdumoknak tartott, megnyílt az ajtó az igazi képtelenségek előtt. Nagyon nehéz jól rajzolni, vagy festeni: nagyon könnyű a papirost vagy a vásznat úgy bemázolni, hogy az emberek azt higgyék, hogy az kép. Sok ilyen értéktelen holmit produkáltak, állítottak ki és túrtak meg, amikor a közönség nem látta a különbséget a mázolás között, amelyben anilin-árnyékok voltak és Monet tájképe között. Nem mintha annyira jóknak tartották volna a mázolásokat, hanem mert azt hitték, hogy Monet épp olyan nevetséges, mint ezek a szörnyszülöttek.

Hangosan megmondani azonban nem merték a véleményüket, mert rájöttek, hogy a jól ítélő emberek Monet-t nem tartják nevetségesnek.

De az egyszerű csalókon kívül voltak bizonyos lelkes és becsületes festők is, akik abnormalis képeket festettek, mert abnormálisan láttak. Az én látásom, szemészeti értelemben, történetesen normális, azaz én szabad szemmel úgy látom a dolgokat, mint ahogyan a többi emberek csak szemüveg segítségével látják. Vitám volt egyszer egy festővel, aki egyik képét mutatta nekem, melyen egy csinos nőnek ajkai közül úgy csillogott elő a fogsor, mint a szűzi hó. A festő arra oktatott, hogy nem szabad a látásra, hanem a tények vizsgálására biznunk magunkat. „Ha ön egy személynek a szájára tekint — mondotta — nem látja a fogazatban a tagozódást. Amit ön lát, az csak egy fehér, sárga, vagy gyöngyházzsínű csík, aszerint amilyen színű fogai vannak az illetőnek. De miután mint anatómiai tény tudja, hogy az egyes fogak között tagozódás van, a rajzon azt vonásokkal fogja kifejezni. Ez éppen olyan, mint az önök kritikája stb. stb.“

Nem hiszem, hogy elhitte nekem, mikor kijelentettem, hogy ha én egy fogsorra tekintek, nem csak a fogak tagozódását látom, hanem valóságos alakjukat is körvonalaikban és formázottságukban, ha még annyira is tisztában vagyok általános színével. A legkiválóbb impresszionisták közül néhányan nyilván nem látták oly pontosan a formákat, mint amennyire észre vették a színárnyalatokat; és miután amúgy is sok utánczás van a művészetben, csakhamar seregestől voltak fiatal festők, akik jó és jól meglátott tájképeket festettek, vagy olyan modelleket, akiknek félig csukott szája, vagy többé-kevésbé kancsal szeme volt, mert az, amit láttak, előttük úgy tűnt föl, mint kedves mesterük képe.

Az impresszionista mozgalom továbbá odavezetett, hogy kezdték alaposabban vizsgálni a levegőt is, amit addig általában láthatatlannak tartottak, holott nagyon ritkán volt az; ez vezetett a világos és sötét között lévő viszony megállapításához, melynek helyességétől a valóság és a hatás függ. A megállapítás a különböző, fényben jól látható színeknél nagyon nehéz volt, de aránylag nagyon egyszerű volt homályos helyeken, hol a fény hiánya az összes színeket a barna vagy a szürke különböző árnyalatú tömegeire olvasztotta össze. Whistlernek Sarasate képe, mely a maga nemében mestermű, Holbeinnak valamelyik portréja mellett közönséges tanulmánynak látszik; azok a kis színfoltok, amelyekkel néha a női modellek képeit disziti, intarziának, mozaiknak vagy ékszereknek látszanak, de azért sohasem primitív természetűek. Tanítványai sötét interieurókat vagy olyan alakokat festenek, melyek látszólag szenes pincében voltak, bámulatos finomsággal és hűséggel, míg teljesen képtelenek zöld fát, vagy kék eget festeni, még kevésbé oly világos és színes interieurókat, amilyenek Peter de Hooghe művei. A közönség szeme és nyárspolgári izlése természetesen képtelen volt e színek és értékek megállapítására. Az impresszionizmus-

ennélfogva valóban jótékony és progressiv, de semmiesetre sem egészségtelen és dekadens mozgalom volt.

Igaz, hogy azért mázolások kiállítására vezetett, olyan mázolmányokéra, amelyeknek kiállítására maguk a festők sem gondoltak soha; elárulta ama festőknek látási aberrációit is, akik a régi akadémiai vonalak között elrejthették volna hibáikat, azzal, hogy a tárgyakat (pl. fogakat) úgy festik, ahogyan létezésüket tudják, nem pedig úgy, ahogyan látják.

Mindent összevéve az impresszionista festők megtanították azokat, akiknek semmi érzékük sem volt a konvencionális festészet hiányai iránt, arra, hogy az impresszionisták és kartársaik sokkal kevésbé voltak józan felfogásuak, mint elődjeik.

Cserna Andor

Singer Henrik: *Világnézet* c. cikkének folytatását következő számunkban hozzuk.